

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

VI науково-практична конференція

Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі

28–29 жовтня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО: РУХ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ

Матеріали VI науково-практичної конференції,
присвяченої 105-річчю Наукової бібліотеки
Харківського національного медичного університету

Харків, 28–29 жовтня 2025 року

Харків
2025

ЗМІСТ

Киричок Ірина <u>РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ – ІСТОРИЧНИЙ ПОСТУП ЧИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЧЕРЕЗ КРИЗИ?</u>	6
Абашнік Володимир <u>ФРІДРІХ КАРЛ ФОРБЕРГ (1770–1848): ФІЛОСОФ ТА БІБЛІОТЕКАР</u>	16
Белодєд Олена, Могильна Оксана <u>ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БІБЛІОТЕЧНОГО ФАХІВЦЯ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ</u>	25
Білоус Валентина, Бровчак Людмила <u>ФОРМУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я У ВДПУ ІМ. М. КОЦЮБІНСЬКОГО: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ</u>	32
Боровик Ольга <u>ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА НАУКИ ТА ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ (НА ПРИКЛАДІ БІБЛІОТЕКИ ПДМУ)</u>	43
Бугрій Анастасія <u>ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ВІРТУАЛЬНИХ ВИСТАВОК У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ БІБЛІОТЕК</u>	49
Будецька Ольга <u>ПРАЦІ ВИДАТНИХ СУДОВИХ МЕДИКІВ-ЕКСПЕРТІВ ХАРКІВЩИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. Е. Ф. БЕЛЛІНА ТА М. О. ОБОЛОНСЬКОГО В КОЛЕКЦІЇ ЮРИДИЧНИХ ПАМ'ЯТОК ХДНБ ім. В. Г. КОРОЛЕНКА</u>	52
Волкова Анастасія, Харахаш Олександр, Сиволап Оксана <u>ІНКЛЮЗІЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: БІБЛІОТЕЧНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ</u>	65
Holovach Tetiana <u>DIGITAL TOOLS AND CRITICAL THINKING: ENHANCING INFORMATION LITERACY COMPETENCIES</u>	69
Запотічна Роксолана <u>ПАРТНЕРСТВО БІБЛІОТЕК І КАФЕДР МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ: СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ У ЗВО</u>	77

Киричок Ірина, Красюкова Оксана, Бабак Тетяна <u>АРТСЕСІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я</u> <u>УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ: РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ В</u> <u>ХНМУ</u>	84
Козак Ірина <u>ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ВІДДІЛУ МЕДИЧНОЇ</u> <u>ЛІТЕРАТУРИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОУНБ</u>	91
Куц Ольга <u>ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД РОЗРОБКИ БІБЛІОТЕЧНОГО САЙТУ</u> <u>З ВИКОРИСТАННЯМ ШІ</u>	95
Малішевська Наталія <u>ВОЛОДИМИР ФІЛАТОВ – ВЧЕНИЙ, НОВАТОР, МИТЕЦЬ</u>	97
Медведь Марія, Медвідь Марина <u>БІБЛІОТЕЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ ДІТЯМ ЗІ СТАТУСОМ ВНУТРІШНЬО</u> <u>ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ</u> <u>УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ</u>	104
Миросниченко Михайло, Бібіченко Вікторія, Кузнецова Мілена <u>ДОСВІД СПІВПРАЦІ КАФЕДРИ ЗАГАЛЬНОЇ ТА КЛІНІЧНОЇ</u> <u>ПАТОФІЗІОЛОГІЇ ІМЕНІ Д. О. АЛЬПЕРНА ХАРКІВСЬКОГО</u> <u>НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ З НАУКОВОЮ</u> <u>БІБЛІОТЕКОЮ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НА</u> <u>МАЙБУТНЄ</u>	110
Некрасова Наталія, Киричок Ірина <u>БІБЛІОТЕЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ДЖЕРЕЛО СТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ</u>	113
Несін Вікторія <u>ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ</u> <u>ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ</u>	114
Павленко Тетяна <u>УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА В ІНСТИТУЦІЙНІЙ ЕКОСИСТЕМІ</u> <u>ВІДКРИТОЇ НАУКИ</u>	120
Палько Христина, Надрага Марта, Дедишина Лариса <u>ЛИПИ У НАУЦІ Й ОСВІТІ: ІВАН – У КОЛІ НТШ, ЮРІЙ – В ОЦІНКАХ</u> <u>ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ</u>	130

Петруновська Світлана <u>ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ШИ- ТЕХНОЛОГІЙ В БІБЛІОТЕЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ КПІ ІМ. ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО</u>	136
Рибальченко Олена <u>БІБЛІОТЕКА ЯК КОРЕНІ ТА КРИЛА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ: ШЛЯХ СТІЙКОСТІ, АДАПТИВНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ДЕРЖАВНОГО БІОТЕХНОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ</u>	144
Сакалюк Олексій, Волкова Анастасія <u>ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ СЕРВІСІВ</u>	150
Скрипченко Лариса, Кравченко Світлана <u>ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ДОСВІД НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ХНМУ</u>	154
Сокур Олена, Клименко Оксана <u>ЕТАПИ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ПРАКТИКИ</u>	160
Харахаш Олександр, Сакалюк Олексій <u>ЕТИКА Й УПЕРЕДЖЕННЯ В АЛГОРИТМАХ РЕКОМЕНДАЦІЙ: ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОСТУП ДО МЕНШ ПЕРЕДСТАВЛЕНИХ КОЛЕКЦІЙ</u>	165
Янчуков Олександр <u>БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІДЕОКОНТЕНТ: БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТА ВИМОГИ</u>	169
<u>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ</u>	173

STAGES OF TECHNOLOGIZATION OF LIBRARY PRACTICE

Olena Sokur
Oksana Klymenko

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

Abstract. *Through the prism of the essence of the concepts of information, information and communication and digital technologies, it is proven that the technologization of library practice has gone through an evolutionary path that included three major stages and was based on the introduction of information technologies (the second half of the 20th century), information and communication technologies (the last decade of the 20th century – the beginning of the 21st century) and digital technologies (the 20s of the 21st century). It is argued that today digital technologies are the basis of the library's success, the foundation of its positive image and the demand for library products and services, and representatives of Ukrainian library science, education and practice, in close cooperation, develop strategic priorities, make constructive decisions and implement conceptual tasks for the progress of the information and library sphere.*

Keywords: *library, information technology, information and communication technology, digital technology, digitalization, artificial intelligence.*

ЕТИКА Й УПЕРЕДЖЕННЯ В АЛГОРИТМАХ РЕКОМЕНДАЦІЙ: ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОСТУП ДО МЕНШ ПЕРЕДСТАВЛЕНИХ КОЛЕКЦІЙ

Олександр Харахаш
Науково-технічна бібліотека

Олексій Сакалюк
Кафедра ІТКБ

Одеський національний технологічний університет

Анотація. *У тезі йдеться про алгоритмічну упередженість, яка ускладнює пошук колекцій, маловідомих на цифрових платформах. Висвітлюються занепокоєння щодо етики, прозорості та репрезентативності. Є пропозиції щодо того, як позбутися упередженості, такі як використання пояснюваного штучного інтелекту та етичного аудиту.*

Ключові слова: *алгоритмічна упередженість, етика штучного інтелекту, рекомендаційні системи, цифрова інклюзія, мени представлені*

колекції, інформаційна справедливість, доступ до знань, Explainable AI, культурне різноманіття

Алгоритми рекомендацій суттєво трансформують наші методи пошуку інформації. Вони стають дедалі поширенішими в цифрових сервісах, таких як бібліотеки, архіви, освітні платформи та медіа. Вони надають індивідуальні рекомендації на основі поведінки користувачів, тим самим заощаджуючи час та полегшуючи пошук необхідної інформації. З розвитком технологій виникає суттєве етичне занепокоєння: алгоритми можуть мати або створювати упередження, які роблять інформацію нерівномірною. Помітним наслідком є обмежений доступ до колекцій, які не є мейнстрімними, маргіналізованими, регіонально-специфічними або створеними особами з вразливих спільнот. Ця проблема є системною і часто залишається непоміченою, оскільки алгоритми працюють у фоновому режимі, а користувачі не мають можливості перевіряти або контролювати результати. Метою цієї тези є аналіз впливу алгоритмічних упереджень на появу та доступність менш популярного або соціально значущого контенту, етичні наслідки та можливі рішення цієї проблеми.

Більшість систем рекомендацій базуються на моделі машинного навчання, яка аналізує історичну поведінку користувачів. Контент, який досяг популярності, що проявляється вищою кількістю переглядів, лайків та рейтингів, має більше шансів отримати подальші рекомендації. Це створює явище, відоме як упередженість популярності. Цей підхід ефективний для бізнесу; проте він виключає інші джерела, які можуть мати культурне, історичне чи наукове значення, попри відсутність високих показників залученості.

Дослідження показують, що поширені алгоритми, навіть без прямого втручання людини, створюють «інформаційні бульбашки», в яких користувачі стикаються зі зниженням оригінального контенту та зростанням повторюваного контенту. Це негативно впливає на бібліотечні системи, де доступ до інформації та інтелектуальне різноманіття мають першочергове значення [1].

Упередженість також виникає через методи, що використовуються для збору та компонування даних, на яких навчаються алгоритми. Колекція з історично обмеженими цифровими метаданими або поганою каталогізацією за своєю суттю маргіналізується в алгоритмічному аналізі. Як соціальні, так і технічні проблеми перешкоджають доступу до знань для певних осіб більше, ніж для інших.

Основною етичною проблемою є відсутність прозорості у функціонуванні систем рекомендацій. Багато хто не розкриває методологію, яка використовується для складання списків пропозицій, або критерії, що використовуються для вибору. Це створює сценарій «чорної скриньки», в якому користувач повинен або довіряти системі, або повністю утриматися від її

використання. Ця обставина підриває його здатність приймати обґрунтоване рішення та ускладнює виявлення помилок або упередженості.

Алгоритмічна непрозорість передбачає відсутність підзвітності. Якщо система постійно ігнорує україномовні джерела або матеріали, створені етнічними меншинами, то за цей нагляд бракує відповідальності. Ця проблема загострюється, коли системи впроваджуються в освітніх або культурних закладах, призначених для захисту та сприяння різноманітності для громадськості.

Етика систем рекомендацій пов'язана з потенційним підкріпленням суспільних стереотипів. Алгоритми можуть імітувати моделі поведінки, які за своєю суттю містять дискримінаційні елементи. Наприклад, якщо більшість користувачів рідко шукає знання про меншини, система може зробити висновок, що такий контент не має значущості, що зменшує його ймовірність включення в інформаційне поле [2].

Наслідки алгоритмічної упередженості особливо очевидні при доступі до менш відомих колекцій. До них належать архівні ресурси, створені регіональними мовами, твори незалежних письменників, колекції місцевих культурних зусиль та нетрадиційні форми інформації. Їхня відсутність у результатах рекомендацій зменшує ймовірність збереження, обміну або використання в академічних цілях.

Дослідження платформи YouTube показало, що, попри значний обсяг завантаженого контенту, справжня видимість переважно обмежується обмеженою кількістю популярних відео. Механізм пропозицій посилює цю концентрацію, незалежно від запитів користувачів. Це підтверджує існування структурної упередженості, яка не є помилкою кодування, а наслідком логіки персоналізації [3].

Цифрові бібліотеки проходять аналогічні процеси. Якщо алгоритм спирається на загальну частоту доступу, елементи, які не мають популярності (такі як історичні документи, краєзнавчі дослідження або матеріали національних меншин), навряд чи будуть рекомендовані новим користувачам. Система не сприяє отриманню нових знань; вона лише підкріплює усталені доктрини.

Вкрай важливо переглянути фундаментальні концепції розробки моделей та управління даними, щоб створити більш егалітарні та морально обґрунтовані системи рекомендацій. Впровадження концепцій пояснимого штучного інтелекту (Explainable AI) є критично важливим кроком уперед. Це дозволяє людям зрозуміти процес формулювання рекомендацій. Це дозволяє раннє виявлення упередженості та модифікацію критеріїв ранжування [4].

Розробка алгоритмів, що використовують метрики справедливості, дозволяє досягти рівноваги між точністю та інклюзивністю. Модель FaiRecSys, наприклад, модифікує результати рекомендацій, щоб зменшити структурні упередження, зберігаючи при цьому ефективність системи [5]. Такі рішення є технічно здійсненними та можуть виявитися дуже корисними в бібліотеках та навчальних закладах.

Проведення незалежних етичних аудитів систем рекомендацій також є важливим. Ці аудити не лише забезпечують дотримання законодавства, але й вивчають розбіжності у представленні контенту. Одне з досліджень показує, що непряму дискримінацію можна виявити шляхом вивчення моделей поведінки системи, навіть без даних про расу, стать чи вік [6]. Зрештою, етика та інклюзивність мають бути включені до розробки рекомендаційних систем, що охоплюють вибір вхідних даних та оцінку результатів. Якщо цього не відбудеться, алгоритми продовжуватимуть створювати та увічнювати інформаційні розбіжності, які маскуються під зручність та персоналізацію.

Упередженість в алгоритмах рекомендацій — це не просто технологічна проблема чи наслідок персоналізації; вона являє собою системну проблему, яка впливає на доступ до знань, культурної спадщини та соціальної справедливості. Цифрова дискримінація виникає, коли маргіналізовані колекції важко знайти в Інтернеті. Це вимагає визнання, аналізу та виправлення. Розробники, бібліотекарі, законодавці та дослідники мають етичний обов'язок створювати системи, які є одночасно корисними та справедливими.

Література

1. Yalcin, E., & Bilge, A. (2022). Evaluating unfairness of popularity bias in recommender systems: A comprehensive user-centric analysis. *Information Processing & Management*, 59(6), 103100. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2022.103100>
2. Taneja, A. K., & Tripathi, C. (2020). AI-Powered Recommender Systems: Personalization and bias. *Türk Bilgisayar Ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 11(1), 1090–1094. <https://doi.org/10.61841/turcomat.v11i1.14406>
3. Kirdemir, B., Kready, J., Mead, E., Hussain, M. N., & Agarwal, N. (2021). Examining video recommendation bias on YouTube. In *Communications in computer and information science* (pp. 106–116). https://doi.org/10.1007/978-3-030-78818-6_10
4. Atmaja, S. A. (2025). Ethical Considerations in Algorithmic Decision-making: towards fair and transparent AI systems. *Riwayat Educational Journal of History and Humanities*, 8(1), 620–627. <https://doi.org/10.24815/jr.v8i1.44112>
5. Edizel, B., Bonchi, F., Hajian, S., Panisson, A., & Tassa, T. (2019). FaiRecSys: mitigating algorithmic bias in recommender systems. *International Journal*

of Data Science and Analytics, 9(2), 197–213. <https://doi.org/10.1007/s41060-019-00181-5>

6. Galton Clavell, G., Martín Zamorano, M., Castillo, C., Smith, O., & Matic, A. (2020, February). Auditing algorithms: On lessons learned and the risks of data minimization. In Proceedings of the AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society (pp. 265-271). <https://doi.org/10.1145/3375627.3375852>

ETHICS AND ADVANCED RECOMMENDATION ALGORITHMS: ASSESSING THE IMPACT ON ACCESS TO LESS REPRESENTED COLLECTIONS

Oleksandr Kharakhash
Scientific and Technical Library

Oleksii Sakaliuk
ITCS Department
Odesa National University of Technology

***Abstract.** The thesis focuses on the significance of digitizing ancient texts as a means for sustainable development. The benefits of digitization for protecting cultural heritage, making knowledge more available, and having less of an effect on the environment are looked at. The difficulties of digital preservation in terms of both technology and ethics are also pointed out.*

***Keywords:** algorithmic bias, AI ethics, recommender systems, digital inclusion, underrepresented collections, information justice, access to knowledge, Explainable AI, cultural diversity.*

БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІДЕОКОНТЕНТ: БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТА ВИМОГИ

Олександр Янчук
Київський національний університет культури і мистецтв

***Анотація.** Представлено користувацький запит до змісту бібліотечного відеоконтенту, який базується на органічній єдності трьох постулатів: якість, корисність і цікавість. Охарактеризовані базові принципи базовими принципами бібліотечного відеоконтенту (сюжетні відеокліпи з переконливими візуальними елементами, наведена у відеокліпі інформація є позачасовою, атмосферні відеоплани, послідовний контент та регулярність нових роликів). Розкриті*